

Б. Андрушків
д-р екон. наук,

Н. Кирич
д-р екон. наук,

О. Погайдак
д-р екон. наук,

Г. Мельник
акад. АСУ,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя

УПРАВЛІННЯ СОЦІОГУМАНІТАРНИМИ ТА ЕКОНОМІЧНИМИ ЧИННИКАМИ СТВОРЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ЩАСЛИВОГО ШЛЮБУ ТА ЗМІЦНЕННЯ СІМЕЙНИХ УСТОЇВ В УКРАЇНІ

Актуальність проблеми. Економічні, політичні, соціальні реформи, що проводились в Україні протягом останніх двадцяти п'яти років, значною мірою вплинули на умови життєдіяльності сім'ї в усіх її сферах. Докорінно змінилися морально-психологічні установки молоді стосовно щасливого шлюбу та міцної сім'ї. Необхідно відзначити, що соціально-економічна криза попередніх років спричинила суттєве зниження життєвого рівня переважної більшості населення, зростання безробіття і неповної зайнятості, розшарування суспільства на багатих і бідних, погіршення структури споживання більшості сімей. Найбільш уразливими виявилися родини з наднизьким рівнем середньодушових доходів і витрат, споживання продуктів харчування.

В силу означених обставин зазнає серйозної трансформації виховний потенціал родини. У суспільстві спостерігається поширення проявів жорстокості та насильства, що негативно позначається на процесі виховання підростаючого покоління. Перетворення, що відбуваються, потребують постійного врахування змін умов життєдіяльності сімей і своєчасного формування державної ідеології та її складової, – сімейної політики зваженої з так званими традиціями та звичаями регіональної політики. Всім відоме народне прислів'я: «Міцна сім'я – міцна держава!» Спонтанно виникає запитання, а що робить держава за для зміцнення сім'ї? Всі ці та інші обставини обумовлюють актуальність та своєчасність означеної проблематики.

Аналіз останніх публікацій. З цієї проблематики є достатньо публікацій в соціоекономічній літературі, зокрема можна виділити праці таких вчених та дослідників, як Г.Х. Мельник, О.О. Якуба, Е.Ф. Ачильдієва, А.І. Антонов, В.М. Медков, С.І. Голод, А.П. Заостровцев, В.М. Піча, С.С. Фролов, Н.Й. Черниш, М.П. Лукашевич, М.В. Туленков, М.С. Мацковський.

Як стверджують вчені [11–25], продуктивність праці, ефективність виробництва загалом, в значній мірі залежить від сімейного благополуччя працюючих. Наприклад, за підсумками проведеної паспортизації багатодітних сімей, за останні роки намітилась стійка тенденція до їх зменшення. Щорічно цей показник

стає нижчим. Майже всі сім'ї потребують додаткової матеріальної, психологічної та іншої допомоги. Окрім матеріальних, багатодітні сім'ї часто стикаються з такими проблемами, як недобррозичливість, негативне ставлення з боку оточуючих, а також відсутність моральної підтримки, соціальної значущості багатодітної родини, відчуття відмежованості від соціуму, низького матеріального достатку. Не випадково висуванці на високі державні посади вважають, що одним з найбільш пріоритетів держави є забезпечення щасливого шлюбу, міцної сім'ї та ... їх добробуту. Але ніша щасливого шлюбу, благополучної сім'ї, зв'язок цих чинників з успішністю розвитку національної економіки висвітлено недостатньо.

Як результат нехтування цими питаннями, зростає число нещасливих шлюбів. За Інтернет виданнями, не стійкими є устої сімейного життя. Зростає кількість розлучень які розподіляються таким чином: до 1 року – 3,6%, від 1 до 2 років – 16, від 3 до 4 років – 18, від 5 до 9 років – 28, від 10 до 19 років – 22, від 20 і більше років – 12,4%.

За перші 4 роки відбувається близько 40% розлучень, а за 9 – близько 2/3 їхнього загального числа.

Абсолютна більшість розлучень доводиться на вік від 18 до 35 років. Різкий підйом починається у віці 25 років.

Як відомо, найбільш відповідальний період у житті родини, коли дружинам від 20 до 30 років (найпродуктивніший період). Встановлено також, що шлюби, укладені до 30 років, у середньому вдвічі довговічніші за шлюби, що виникли, коли подружжям було за 30.

Після 30 років людям набагато складніше перебудувати себе відповідно до потреб проживання вдвох і входження в сімейні ролі. Молоде покоління легше розлучається зі звичками, що травмують того чи іншого з подружжя.

Невтішними залишаються показники народжуваності, що в стратегічному плані теж негативно формує негативні прогностичні показники. Починаючи з часу проголошення незалежності до сьогодні залишається від'ємним природний приріст населення, але упро-

довж останніх п'яти - семи років намітилась тенденція до його незначного підвищення.

При тому в останні роки кількість матерів, які не перебували у зареєстрованому шлюбі, становила 25% від загальної кількості народжених (в порівнянні з 2000 роком – 20,5%, у 1990 році – 12,4%).

Отже стан інституту щасливого шлюбу і міцної сім'ї та економічний, соціально-демографічний розвиток країни на даному етапі характеризуються низкою несприятливих чинників. Серед яких: високий рівень розлучень. За цим показником Україна посідає третє місце серед європейських країн; розвиток альтернативних форм сімейних союзів, зокрема поширення незареєстрованих шлюбів; висока частка неповних сімей, в яких дітей виховує лише один із батьків, як правило мати; низький рівень народжуваності; низька тривалість життя населення, висока смертність чоловіків; незадовільний стан здоров'я населення; швидке поширення професійних та соціально-обумовлених хвороб, значна кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Мета статті – дослідити моральний стан суспільства, що є могутнім чинником формування демографічного потенціалу і на основі цього дослідження запропонувати «Програму створення передумов щасливого шлюбу та зміцнення сімейних устоїв в Україні на період до 2025 р.».

Основна частина. Від сім'ї залежить виховання наступних поколінь, що є передумовою успішного розвитку та економічного процвітання держави. Без повноцінного функціонування сім'ї неможливим є вирішення економічних і соціальних проблем держави, утвердження здорових моральних цінностей, адекватна соціалізація дітей і підлітків, розвиток духовності та культури. Саме тому суспільство має бути зацікавлене в фізично й морально здоровій та щасливій сім'ї, яка має забезпечити не лише власне виживання, а й державний розвиток.

Тим часом, населення незалежної України та інститут, так скажемо, щасливого шлюбу та міцної сім'ї вступили у XXI сторіччя з тягарем згаданих невирішених соціально-демографічних проблем, які є продовженням довготривалих ретроспективних тенденцій. Відтак підвищення рівня індивідуальної свободи та можливостей вибору тієї чи іншої моделі шлюбно-сімейної поведінки в наш час не завжди поєднується з усвідомленням сімейних обов'язків, відповідальним ставленням до шлюбних стосунків та виховання дітей, до свого здоров'я та здоров'я інших членів родини. Відсутність єдиної ідеології та програмного підходу до формування передумов щасливого шлюбу і зміцнення сімейних устоїв, низька народжуваність, масова одностаттєвість українських сімей, нестабільність шлюбів та високий рівень розлучень, поширення соціопатичних сімей, які не виконують свої обов'язки по утриманню і вихованню дітей, старіння населення поєднуються в Україні з високим, за європейськими мірками, рівнем смертності та низькою тривалістю життя підтверджують актуальність проблематики та обумовлюють необхідність застосування програмного підходу до її вирішення.

Пропонована неодноразово комплексна Програма формується на досвіді реалізації концепції загальнодержавної соціальної програми підтримки сім'ї та демографічного розвитку на період до 2015 року та законів України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми

та молоддю», «Про соціальні послуги», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року» інших законодавчих та нормативних актів з напрямку створення сприятливих соціальних, економічних, морально-етичних та організаційних передумов щасливого шлюбу та зміцнення сімейних устоїв в Україні. Розробки базуються на нових, означених прийняттям тогочасного про українську православну церкву, морально-етичних та духовних засадах з врахуванням регіональних традицій та особливостей, свободи віросповідання ін. Програма повинна окреслювати пріоритетні напрями соціальної діяльності державних структур, у тому числі на місцевому рівні, а також громадських та гуманітарних організацій, що працюють над вирішенням проблем щасливої сім'ї, дітей та молоді, визначає орієнтири для всіх, хто займається підвищенням якості життя та соціального захисту, подоланням і профілактикою негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі, забезпеченням духовного та фізичного розвитку дітей та молоді, визначенням проблеми відповідно до реалізації адміністративно-територіальної реформи.

Програма повинна передбачати: удосконалення механізмів надання підтримки пільговим категоріям сімей; виявлення ціннісних пріоритетів щодо сімейних стосунків та ролі сім'ї в суспільстві; підвищення ролі сім'ї в життєзабезпеченні та вихованні дітей; запровадження нової системи інтегрованої соціальної допомоги, основаної на першочерговому сприянні та реалізації власних можливостей членами сім'ї; створення сприятливих умов для використання трудового потенціалу родини; вдосконалення діючої системи попередження насильства в сім'ї; удосконалення системи психологічної, юридичної, інших видів допомоги з питань шлюбу, сім'ї та виховання дітей; розширення сфери культурних послуг; поліпшення науково-методичного забезпечення реалізації державної сімейної політики; розробку системи моніторингу для проведення ґрунтового аналізу стану та розвитку сім'ї, планування та оперативного коригування системи заходів щодо поліпшення її становища.

Реалізація пропозицій дасть змогу з врахуванням регіональних особливостей і традицій сконцентрувати зусилля місцевих органів виконавчої влади, громадських організацій на виконання визначених завдань та забезпечити ефективне здійснення державної сімейної політики у період з 2019 по 2025 рік в Україні, у тому числі: посилити орієнтацію сімей на життєво важливі загальнолюдські цінності; сформував сприятливий соціально-психологічний клімат у суспільстві; удосконалити форми допомоги молоді з питань шлюбу, сім'ї та виховання дітей; підвищити психолого-педагогічну культуру молоді у сфері сімейних відносин; сприяти кількості щорічно зареєстрованих шлюбів та зменшити кількість розлучень; забезпечити більш оптимальні умови для народження та повноцінного виховання дітей у сім'ї; впливати на зменшення народжень позашлюбних дітей та випадки відмов матерів від дітей; поліпшити якість соціальних послуг сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах; стовідсотково охопити соціальним супроводом усі багатодітні сім'ї; сприяти зменшенню кількості злочинів, пов'язаних з насильством в сім'ї; сформував у суспільстві більш виважене та відповідальне ставлення до батьківських обов'язків та ін.

Подолання згаданих кризових проявів у функціонуванні інституту шасливого шлюбу та міцної сім'ї, найгостріших проблем демографічного розвитку на сьогодні є найактуальнішим завданням українського суспільства, вирішення якого потребує цілеспрямованого комплексного, державного впливу на відповідні чинники і процеси застосування програмних підходів до вирішення цих завдань. Ці обставини обумовлюють необхідність виявлення основних причин виникнення сімейно-шлюбних проблем.

Древньоримська притча розповідає: Римлянин, який розводиться із красивою і мудрою дружиною, на дорікання та осуд родини та оточуючих, пояснює: "От мій черевик. Хіба він не гарний? Але хто з вас знає, де він тисне мені ногу?" Насправді аналіз причин виникнення сімейно-шлюбних проблеми обумовлює необхідність розв'язання їх власне програмним методом.

Для певної частини молодих сімей актуальними залишаються проблеми бідності та безробіття. Все це негативно впливає на девальвацію моральних норм та цінностей, наслідком чого є відтік молоді з міста, в тому числі і з метою пошуку роботи.

У багатьох випадках чинником розлучення виступає виїзд одного з членів сім'ї (найбільш працездатного населення) за кордон, а буває навпаки власне з неблагополучних сімей чоловіки чи жінки виїжджають за кордон.

Як свідчать дані статистики, серед загального числа безробітних питома вага молодих людей сягає 60%. Найбільша частка у цій категорії – молодь віком від 21 до 28 років.

Наявність безробіття значно впливає на зростання негативних явищ серед дітей, сімей та молоді. Саме сімейне неблагополуччя і байдужість оточення призводить до безпритульності, бездоглядності, жебрацтва, соціального сирітства, насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми, поширення правопорушень та злочинності серед молоді, руйнації моральних та духовних цінностей, поширення тютюнопаління, наркоманії, алкоголізму, ВІЛ/СНІД, соціально небезпечних хвороб серед населення.

Скорочення чисельності сімей, які довгі роки, а іноді й усе життя, перебувають у складних життєвих обставинах, – це не тільки соціальне, але й політичне завдання суспільства (всіх зацікавлених в цьому суб'єктів). Тому одними з пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку повинні стати активізація профілактичної роботи, формування відповідального ставлення батьків до виховання дітей, забезпечення якісних та доступних соціальних послуг та збереження для дитини її біологічної сім'ї, мобілізація громади до вирішення проблем сімей, дітей та молоді інше, що чітко сформульовано в меті і завданнях комплексної програми.

Таким чином, суперечливий характер сімейних трансформацій, кризові прояви у політичному, економічному та демографічному розвитку населення України, загострення проблем функціонування і розвитку сім'ї, спричинені сукупністю взаємопов'язаних та взаємообумовлених чинників.

Існуючі соціально-економічні, соціально-психологічні, духовні та морально-етичні чинники, що зумовлюють виникнення проблем функціонування сім'ї, вимагають формування цілісної системи заходів державної сімейної та соціально-демографічної політики, застосування комплексного підходу до вирішення цих

проблем, що можливо лише на основі використання програмно-цільового методу. Неможливим є створення сприятливого соціально-економічного середовища та морально-психологічного клімату для формування шасливого шлюбу та гармонійного функціонування сім'ї лише засобами галузевого управління. Необхідна узгоджена діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, активізація інституту громадянського суспільства, залучення приватних структур, що може бути здійснено лише в межах реалізації комплексної державної програми створення передумов шасливого шлюбу та зміцнення сімейних устоїв в державі за участі громадськості, церкви та духовенства. Усі ці завдання необхідно вирішувати невідкладно, інакше гострі суспільні проблеми загаятимуться у глухий кут, їхнє розв'язання ставатиме дедалі важчим, а втрачені будуть неоцінені. Тим обумовлюється гостра потреба у розробці загальнодержавної довготривалої соціальної програми «Створення передумов шасливого шлюбу та зміцнення сімейних устоїв в Україні» на першому етапі до 2025 р

Таким чином встановлено, що у ході державного становлення, політичного, економічного і соціального реформування за полем зору залишилися інституції сім'ї та шлюбу у результаті з'явився ряд несприятливих чинників, які негативно впливають на становище сімей. Передусім це стосується демографічної ситуації, репродуктивного здоров'я, економіки сімей, сімейного безробіття, виховання дітей у сім'ї та їх навчання. Потребують розв'язання проблеми професійної підготовки, продуктивної зайнятості, охорони здоров'я, соціального забезпечення.

Крім того, актуальність розроблення і прийняття цієї Програми зумовлена необхідністю реалізації сучасної політики держави не лише у сфері створення сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї та кожного з її членів, найповнішого виконання сім'єю своїх функцій, підвищення її життєвого рівня, посилення ролі сім'ї як первинної ланки суспільства, а і забезпечення за рахунок означених чинників успішного функціонування економіки відповідно до Європейських соціальних стандартів. Власне ці обставини обумовили формулювання мети та основних завдань програми.

Мета Державної комплексної програми «Створення передумов шасливого шлюбу та зміцнення сімейних устоїв в Україні» на період до 2025 р. полягає у створенні правових, соціальних, економічних та культурних передумов для формування шасливого шлюбу, належного функціонування та розвитку сім'ї, утвердження духовно і фізично здорової, матеріально та соціально благополучної сім'ї.

Основними завданнями Програми на сучасному етапі є:

- активізація діяльності відповідальних державних служб в царині шлюбу і сім'ї, розширення їх участі у реалізації загальнодержавних та інших соціальних програм шляхом посилення соціальної роботи із молодими сім'ями, молоддю;
- комплексне забезпечення ефективного функціонування спеціалізованих формувань соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, підвищення якості соціальних послуг;
- організація та проведення соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю, які перебувають у склад-

них життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, зокрема забезпечення соціального обслуговування, соціального супроводу та патронажу, шляхом надання їм соціально-педагогічних, психологічних, юридичних, соціально-економічних, соціально-медичних та інформаційних послуг;

- сприяння розвитку та підтримці сімейних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування шляхом пошуку та підбору кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі та направлення їх на навчання та соціальний супровід прийомних сімей;

- надання соціальних послуг, здійснення соціального супроводу неповнолітніх та молоді, які засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та ті, що відбули покарання у формі позбавлення волі на певний термін або звільнені від покарань з випробувальним терміном;

- здійснення соціальної роботи, спрямованої на запобігання відмовам від новонароджених дітей, соціальної підтримка вагітних жінок та жінок з новонародженими дітьми;

- формування навичок здорового способу життя та профілактика негативних проявів у молодіжному середовищі;

- соціальна підтримка ВІЛ-інфікованих вагітних жінок, дітей, молоді та членів їх сімей;

- здійснення профорієнтаційної роботи серед молоді, залучення учнівської молоді до громадських оплачуваних робіт під час літніх канікул;

- проведення загальноміських заходів до державних свят, молодіжних вечірок, з метою організації змістовного дозвілля молодих сімей та молоді.

- сприяння оздоровленню дітей із малозабезпечених та багатодітних сімей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування тощо;

- мобілізація територіальної громади щодо вирішення соціальних проблем сімей, молоді, підтримка шлюбу;

- створення сприятливих умов для поліпшення становища дітей та молоді з особливими потребами;

- залучення громадськості до вирішення соціальних проблем, шляхом створення та розповсюдження соціальної реклами;

- удосконалення нормативно-правової бази з питань сім'ї для її належного розвитку та виконання соціальних функцій;

- всебічне зміцнення правових, моральних та матеріальних засад шлюбу та сімейного життя;

- запровадження правової, психолого-педагогічної та організаційно-методичної системи з метою створення оптимальних соціально-економічних умов для створення передумов щасливого шлюбу та зміцнення сімейних устоїв у державі та повноцінного виховання дітей у сім'ї;

- підвищення рівня економічної активності та самостійності сімей, в умовах суспільних трансформацій, оптимізація їх соціального захисту;

- створення системи цілеспрямованої підготовки майбутніх батьків до подружнього життя, підвищення рівня психолого-педагогічної культури громадян, що передбачають вступити у шлюбні відносини шляхом організації інституту щасливого шлюбу і міцної сім'ї.

Забезпечення мети комплексної програми та реалізація завдань її досягнення передбачає визначення пріоритетних напрямів організації формування пе-

редумов щасливого шлюбу та зміцнення державних устоїв сім'ї.

Забезпечення ефективного функціонування державних спеціалізованих формувань у сфері шлюбу, сім'ї, громадських формувань, Церкви і духовенства серед яких: Міністерства освіти і науки, Молоді та спорту, Праці та соціальної політики, Культури та Охорони здоров'я, служб соціальної підтримки сімей тощо.

Соціальна профілактика шлюбу та сім'ї включає: підготовку молоді до вступу у шлюбні відносини та до сімейного життя; формування правосвідомості, відповідального та усвідомленого батьківства, запобігання ранньому соціальному сирітству, консультаційних пунктів при жіночих консультаціях поліклінічних відділень лікарень; підтримку шлюбу та молодих сімей, які готуються до народження дитини; організацію роботи з молодим подружжям щодо запобігання сімейних негараздів, дисгармонії в сімейних стосунках та ін.

За нашим переконанням розвиток трудової і соціальної активності молоді, забезпечення зайнятості молодих людей повинен залучати молодь до виконання програм соціально-економічного розвитку, програм збереження та відтворення довкілля, об'єктів культурної спадщини; розширити практику організації громадських оплачуваних робіт, сприяти залученню до них старшокласників, а також молоді з числа підлітків, які опинилися у кризовому стані та схильних до антигромадської поведінки; надання допомоги молоді у визначенні своїх інтересів, нахилів та індивідуальних особливостей.

Пропонована Програма при формуванні правової культури, профілактиці правопорушень серед дітей та молоді, пропаганда здорового способу життя повинна передбачати надання соціальних послуг та здійснення соціального супроводу неповнолітніх, молоді, яка відбула покарання у формі позбавлення волі та умовно засуджених; створення системи правової просвітницької роботи, спрямованої на підвищення правової культури, підлітків та молоді з залученням ЗМІ; забезпечення проведення зовнішньо-профілактичних заходів в населених пунктах з метою профілактики дитячої бездоглядності, бродяжництва та жебрацтва, акцій за програмою «рівний-рівному»); активізацію роботи з функціонально-неспроможними сім'ями, з метою виховання дітей, які перебувають в особливо складних морально-психологічних умовах; заборонити некоректну, вульгарну, не об'єктивну рекламу тютюнопаління, алкоголізму і т.п.

Соціально-реабілітаційна робота з молоддю з особливими потребами повинна передбачати практику благодійних акцій: «Від душі до душі», «Ти не один» та визначення оптимальних варіантів розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів.

Розв'язання проблем створення передумов щасливого шлюбу та зміцнення сімейних устоїв в Україні, функціонування сім'ї та демографічного розвитку має здійснюватися шляхом комплексного застосування правових, соціально-економічних, соціально-педагогічних та психологічних засобів впливу, а саме шляхом: розв'язання житлової проблеми молодих сімей; підтримки шлюбу та сімейних форм трудової кооперації, зокрема, через бізнес-інкубатори; забезпечення захисту громадян від прямої чи непрямой дискримінації у сфері праці на підставі шлюбу, сімейного стану чи

сімейних зобов'язань; сприяння поширенню гнучких методів організації трудової діяльності; встановлення додаткових правових гарантій особам з сімейними обов'язками щодо працевлаштування та самозайнятості; поширення принципів соціальної відповідальності бізнесу зі спрямованістю на підтримку шлюбу, сім'ї з дітьми; розширення мережі та підвищення якості роботи суспільних інституцій усіх форм власності з виховання підростаючого покоління, у тому числі повне задоволення потреб сімей у дошкільних закладах, забезпечення гнучких режимів їх роботи відповідно до віку дітей, рівня зайнятості батьків та платоспроможності сімей; зміни у системі оподаткування фізичних осіб, збільшення податкових пільг для молодих сімей; проведення інформаційно-просвітницьких програм, рекламних кампаній, інших заходів, спрямованих на підвищення престижу шлюбу, сім'ї, посилення відповідальності та орієнтації на шлюб та відповідальне батьківство; реалізація виховних, консультативно-роз'яснювальних програм; удосконалення системи підготовки фахівців з питань соціального супроводу сім'ї; розширення сфери і доступності культурних послуг та підвищення якості відпочинку членів сім'ї; створення закладів усіх форм власності для підтримки шлюбу, надання допомоги сім'ям, молоді на рівні громад та здійснення широкої інформаційної кампанії з метою популяризації їхньої діяльності.

Загалом виконання Програми створення передумов щасливого шлюбу та зміцнення сімейних устоїв в Україні дасть змогу шляхом удосконалення механізму підтримки шлюбу та різних категорій сімей: запровадити систему інтегрованої соціальної допомоги молодим сім'ям, заснованої на першочерговому сприянні та реалізації власних можливостей членів сім'ї, створити сприятливі умови для використання їх трудового потенціалу; сформувати у суспільстві потребу у відповідальному ставленні громадян до збереження свого здоров'я; підвищити рівень готовності молоді до подружнього життя та виконання функцій батька і матері; удосконалити систему запобігання насильству в сім'ї та створити дієву систему надання допомоги жертвам насильства; удосконалити систему надання допомоги сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, їх соціального супроводження; сформувати сприятливий соціально-психологічний клімат з метою позитивної налаштованості громадян на утворення сім'ї та збереження її кращих традицій; удосконалити механізм психологічної, юридичної, інших видів допомоги з питань шлюбу, сім'ї та виховання дітей, розширення сфери культурних послуг; створити оптимальні умови для безпечного народження та повноцінного виховання дітей у сім'ї.

Крім цього виконання Програми сприятиме формуванню цілісної, дієвої системи державної підтримки шлюбу, сім'ї та демографічного розвитку в Україні.

Очікувані кінцеві результати реалізації Програми: підвищення якості та доступності соціальних послуг для сім'ї, дітей та молоді; забезпечення можливостей для самореалізації, самовизначення, самовдосконалення різних категорій сімей в цілому, а також кожного з її членів; створення умов для зменшення соціального сирітства; формування в населення позитивного ставлення до інституту прийомної сім'ї; забезпечення якісно нового рівня інформованості та обізнаності молоді з актуальних питань; позитивні зрушення

у вирішенні проблем зайнятості молоді та залучення її до трудового виховання, як невід'ємної частини комплексного підходу до виховання повноцінних членів суспільства; поліпшення становища молодих сімей міста та їх гармонійний розвиток; поліпшення криміногенних обставин та зменшення рівня злочинності в молодіжному середовищі; зменшення чинників, які впливають на вживання наркотиків та інших психоактивних речовин у молодіжному середовищі; поліпшення системи здійснення соціального захисту дітей, які живуть з ВІЛ-інфекцією, дітей, народжених ВІЛ-інфікованими матерями та членів їх сімей, соціальна підтримка ВІЛ-інфікованих вагітних жінок.

Очікуємо що за час виконання Програми: скоротиться число розлучень; збільшиться кількість народжених дітей щороку на 40–60 тисяч; поліпшиться якість соціальних послуг сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах; збільшиться кількість зареєстрованих шлюбів щороку на 20 тисяч; поліпшиться організаційне, інформаційне і науково-методичне забезпечення реалізації державної політики у сфері підтримки сімей; зменшиться кількість злочинів, пов'язаних з насильством у сім'ї.

Виконання заходів сприятиме створенню належних соціально-економічних умов для повноцінного і самодостатнього функціонування сім'ї та виховання дітей, формування культури сімейних стосунків, підвищення відповідальності батьків за виховання дітей.

Фінансування Програми пропонується здійснювати за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, а також інших джерел, меценатства.

Комплексна програма створення передумов щасливого шлюбу та зміцнення сімейних устоїв в Україні могла б бути розрахована на 7 чи на 10 років: 2019 – 2025 роки. На виконання програми центральні органи влади у співдії з місцевими органами влади розробляють та затверджують план роботи функціональних органів та його спеціалізованих формувань (на рік, місяць) відповідно до функцій, завдань, стратегічного плану розвитку регіону, пріоритетних напрямів діяльності, положень даної Комплексної програми, програмно-цільового методу фінансування. Раз на рік провідні міністерства звітують про свою роботу та виконання даної Програми на засіданнях Кабінету Міністрів України та за заліковими підсумками – у Верховній Раді України.

Висновки. Отже, реалізація державної комплексної Програми створення передумов щасливого шлюбу та зміцнення устоїв сім'ї в державі сприятиме створенню оптимальних соціально-економічних умов для щасливого шлюбу та повноцінного і самодостатнього функціонування сім'ї та виховання в ній дітей, формування культури сімейних відносин, підвищення відповідальності батьків за сім'ю та виховання дітей.

Справді, в теперішній час потребують удосконалення економічні механізми надання підтримки різним категоріям сімей, перш за все, соціально вразливим та сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Тому особливої уваги потребує створення такої нормативно-правової бази, яка б забезпечувала правові передумови для повноцінного функціонування і всебічного розвитку інституту щасливого шлюбу та міцної сім'ї в цілому та кожної окремої родини.

Удосконалення якості надання соціальних послуг різним категоріям сімей можливе шляхом оптимізації

кадрового забезпечення установ у справах сім'ї, молоді та спорту, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді відповідно до потреб міст і районів області, що перебуває в компетенції регіональних органів державної влади.

Докорінна якісна зміна ціннісних пріоритетів визначає трансформацію статевої моралі, сімейних стосунків, зміну соціокультурної позиції сім'ї та її ролі для суспільства і для окремої особистості. Від того, який ціннісний фундамент стосовно сім'ї буде сформовано, багато в чому буде залежати майбутній стан суспільства. Тому сьогодні слід здійснити відповідний комплекс невідкладних заходів щодо оптимізації функціонування інституту щасливої сім'ї, зосередивши зусилля передусім на утвердженні фундаментальної цінності інституту щасливого шлюбу та міцної сім'ї, розумінні визначальної ролі сім'ї в житті суспільства, вихованні нового покоління, необхідності підвищення авторитету і стійкості шлюбу; посиленні орієнтації родини на життєво важливі загальнолюдські цінності, що найповніше виявляються в ідеалах самої сім'ї, праці, духовності та громадянства, формуванні духовних основ особистості дитини, становлення громадянської свідомості та самосвідомості, підвищення педагогічної культури батьків.

Зміни на краще у демографічній ситуації, вихованні здорового покоління майбутніх громадян тісно пов'язані з економічним становищем сімей. Покращенню матеріального забезпечення сім'ї сприятимуть заходи, спрямовані зокрема на: стимулювання сімей, які спроможні у повному обсязі виконувати економічну функцію, створення сприятливих умов для використання трудового потенціалу родини, сприяння активності працездатного населення, адаптації різних груп населення до ринкових відносин; оптимізацію соціального захисту тих категорій сімей, які цього потребують, шляхом впровадження нової системи інтегрованої соціальної допомоги, удосконаленні системи адресної допомоги сім'ям залежно від матеріального становища та потреби в ній тієї чи іншої родини.

Актуальність розроблення і прийняття цієї комплексної програми зумовлена необхідністю реалізації сучасної політики держави у сфері створення сприятливих умов для щасливого шлюбу, всебічного розвитку сім'ї та кожного з її членів, найповнішого виконання сім'єю своїх функцій, підвищення її життєвого рівня, посилення ролі сім'ї, як первинного осередку суспільства та соціально-економічного розвитку держави у постконфліктний період.

Список використаних джерел

1. Державна програма підтримки сім'ї на період до 2010 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2007 р. № 244. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2007-п>.

2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.

3. Про затвердження Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року»: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 р. № 1849. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1849-2006-п>.

4. Міська програма підтримки сім'ї та демографічного розвитку на період до 2015 року Рівненської міської ради. Рівненська міська рада.

5. Основні заходи обласної програми "ЛУГАНСЬКА РОДИНА" на 2007-2012 роки.

6. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р. № 2789-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

7. Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей: Указ Президента України від 11.07.2005 р. № 1086/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086/2005>.

8. Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту багатодітних і неповних сімей: Указ Президента України від 30.12.2000 р. № 1396. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396/2000>.

9. Доручення Президента України щодо підтримки сімей, в яких народилася трійня, від 10.11.2006 р. № 1-1/1198 та від 16.01.2007 р. № 1-1/48.

10. Про затвердження Стратегії демографічного розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2006 р. № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/879-2006-п>.

11. Ачильдиева Е.Ф. Городская многодетная семья. *Социологические исследования*. 1990. №9. С. 72-79.

12. Антонов А.И., Медков В.М. Социология семьи. Москва: Логос, 1996. 304 с.

13. Андрушків Б. М., Кузьмін О. Є. Основи менеджменту. Львів: Світ, 1996. 385 с.

14. Голод С.И. Будущая семья: какова она? Москва: Наука, 1990.

15. Заостровцев А.П. Социология семьи. *Социально-политический журнал*. 1993. № 9—10.

16. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії : навч. посіб. Київ: МАУП, 2004.

17. Мацковский М.С. Социология семьи: проблемы, теории, методологии и методики. Москва: Наука, 1989.

18. Мельник Г.Х. Ключі від щастя. Тернопіль: Воля, 2011. 352 с.

19. Основи соціального менеджменту. *Теоретичні положення і прикладні механізми*. Тернопіль: ТзОВ «Терено-граф», 2007. 1024 с.

20. Семья: социально-психологические и этические проблемы: Справочник. Киев: Политиздат, 1990.

21. Сімейний кодекс України. Київ, 2002.

22. Піча В.М. Соціологія сім'ї. *Соціологія: курс лекцій* / за ред. В.М.Пічі. Львів, 2003.

23. Фролов С.С. *Соціологія* : учебник. Москва: Логос, 1997.

24. Черниш Н.Й. *Соціологія: Курс лекцій*. Львів: Кальварія, 1996. Вип. 4.

25. Якуба О.О. Сім'я як соціальний інститут. *Соціологія*. Харків, 1996.

References

1. Derzhavna prohrama pidtrymky simi na period do 2010 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19 liutoho 2007 r. № 244 [State program of family support for the period till 2010: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 19, 2007 No. 244]. [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2007-п). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2007-п> [in Ukrainian].

2. Simeinyi kodeks Ukrainy vid 10.01.2002 r. № 2947-III [Family Code of Ukraine dated January 10, 2002 № 2947-III]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> [in Ukrainian].
3. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy «Reproduktyvne zdorovia natsii» na period do 2015 roku»: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.12.2006 r. № 1849 [On Approval of the State Program "Reproductive Health of the Nation" for the period up to 2015 ": Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 27, 2006 No. 1849]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1849-2006-n> [in Ukrainian].
4. Miska prohrama pidtrymky simi ta demohrafichnoho rozvytku na period do 2015 roku Rivnenskoï miskoi rady [City Family Support Program and Demographic Development for the period until 2015 Rivne City Council]. Rivne, Rivne City Council [in Ukrainian].
5. Osnovni zakhody oblasnoi prohramy "LUHANSKA RODYNA" na 2007-2012 roky [The main events of the regional program "LUHANSKA RODYNA" for 2007-2012]. Luhansk, Luhansk city council [in Ukrainian].
6. Pro poperedzhennia nasystva v simi: Zakon Ukrainy vid 15.11.2001 r. № 2789-III [On Prevention of Violence in the Family: Law of Ukraine dated 15.11.2001 No. 2789-III]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14> [in Ukrainian].
7. Pro pershocherhovi zakhody shchodo zakhystu prav ditei: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 11.07.2005 r. № 1086/2005 [On Priority Measures for the Protection of Children's Rights: Decree of the President of Ukraine dated July 11, 2005 No. 1086/2005]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086/2005> [in Ukrainian].
8. Pro dodatkovi zakhody shchodo posylennia sotsialnoho zakhystu bahatoditnykh i nepovnykh simei: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30.12.2000 r. № 1396 [On Additional Measures to Strengthen Social Protection of Large Families and Single Families: Decree of the President of Ukraine dated December 30, 2000 No. 1396]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396/2000> [in Ukrainian].
9. Doruchennia Prezydenta Ukrainy shchodo pidtrymky simei, v yakykh narodylasia triinia, vid 10.11.2006 r. № 1-1/1198 ta vid 16.01.2007 r. № 1-1/48 [The instruction of the President of Ukraine to support the families in which the triune was born, dated 10.11.2006. No. 1-1 / 1198 and from January 16, 2007 № 1-1 / 48] [in Ukrainian].
10. Pro zatverdzhennia Stratehii demohrafichnoho rozvytku v period do 2015 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.06.2006 r. № 879 [On Approval of the Strategy for Demographic Development until 2015: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 24, 2006 No. 879]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/879-2006-n> [in Ukrainian].
11. Achildiyeva Ye.F. (1990). Gorodskaya mnogo-detnaya sem'ya [Urban large family]. *Sotsiologicheskiye issledovaniya – Sociological studies*, 9, pp. 72-79 [in Russian].
12. Antonov A.I., Medkov V.M. (1996). *Sotsiologiya sem'i* [Sociology of the family]. Moscow, Logos [in Russian].
13. Andrushkiv B. M., Kuzmin O. Ye. (1996). *Osnovy menezhmentu* [Fundamentals of Management]. Lviv, Svit [in Ukrainian].
14. Golod S.I. (1990). *Budushchaya sem'ya: kakova ona?* [Future family: what is she like?]. Moscow, Nauka: [in Russian].
15. Zaostrovtssev A.P. (1993)/ *Sotsiologiya sem'i* [Sociology of the family]. *Sotsial'no-politicheskii zhurnal – Social and Political Journal*, 9–10 [in Russian].
16. Lukashevych M.P., Tulenkov M.V. (2004). *Spetsialni ta haluzevi sotsiologichni teorii* [Spetsialni ta haluzevi sotsiologichni teorii]. Kyiv, MAUP [in Ukrainian].
17. Matskovskiy M.S. (1989). *Sotsiologiya sem'i: problemy, teorii, metodologii i metodiki* [The sociology of the family: problems, theories, methodologies and methods]. Moscow, Nauka [in Russian].
18. Melnyk H.Kh. (2011). *Kliuchi vid shchastia* [The keys to happiness]. Ternopil, Volya [in Ukrainian].
19. *Osnovy sotsialnoho menezhmentu* [Fundamentals of Social Management]. (2007). *Teoretychni polozhennia i prykladni mekhanizmy – Theoretical positions and applied mechanisms*. Ternopil, Tereno-Graf LTD [in Ukrainian].
20. *Sem'ya: sotsial'no-psikhologicheskiye i eticheskiye problemy* [Family: socio-psychological and ethical problems]. (1990). Kiev, Politizdat [in Russian].
21. *Simeinyi kodeks Ukrainy* [Family Code of Ukraine]. (2002). Kyiv [in Ukrainian].
22. Picha V.M. (2003). *Sotsiologhiia simi* [Sociology of the family]. *Sotsiologhiia: kurs lektsii – Sociology: lecture course*. Lviv [in Ukrainian].
23. Frolov S.S. *Sotsiologiya* [Sociology]. (1997). Moscow, Logos [in Russian].
24. Chernysh N.Y. (1996). *Sotsiologhiia* [Sociology]. Lviv, Kalvariia [in Ukrainian].
25. Yakuba O.O. (1996). *Simia yak sotsialnyi instytut* [Family as a social institution.]. *Sotsiologhiia – Sociology*. Kharkiv [in Ukrainian].